

ВИБІРКОВА ДИСЦИПЛІНА
для студентів II курсу медичного факультету № 1
спеціальності "Медицина"
на 2024-2025 н. р.

Назва дисципліни	«Українське народознавство»
Кафедра	суспільних наук та українознавства
Наук.-пед. працівники, які викладатимуть дисципліну	доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри суспільних наук та українознавства Мойсей А.А.
Короткий опис змісту дисципліни	<p>Вивчення навчальної дисципліни «Українське народознавство» сприяє залученню студентів до пізнання специфіки формування основних компонентів української духовності на основі ознайомлення з ретроспективою становлення і розвитку найбільш характерних архетипів народної культури, з впливом сучасних переломних військових та політичних обставин на формування української національної ідентичності.</p> <p>Мета: на основі вивчення еволюції становлення основних характерних рис народної культури розкрити для студентів історичний процес формування та розвитку традиційної побутової та духовної культури. Сформувати у студентів відчуття причетності до тисячолітньої історії та культури українського народу, розвинути у них патріотичні, державницькі та морально-етичні переконання.</p> <p>Завдання: використовуючи сучасне зростання інтересу громадськості до власної культури, підсиленого національно-державницькою парадигмою, на основі сучасних наукових досягнень показати етапи і особливості формування території України, етнічний склад та мовну структуру населення, розкрити основні елементи матеріальної й духовної культури українського народу.</p> <p>Результати навчання:</p> <ul style="list-style-type: none"> - знати предмет та завдання етнології України, її методико-теоретичний потенціал, основні джерела з курсу: історичні, археологічні, фольклорні, етнографічні та наукові досягнення у вивченні основних проблем в цих галузях; - теорії та етапи етногенезу й етнічної історії українців, та їх субетнічні та етнографічно-регіональні групи; - основні риси їх культурно-побутових традицій в сфері народної архітектури, житла і поселення, промислів та ремесла, одягу, кулінарії; - характерні особливості духовної культури українців в календарній та сімейній обрядовості, магічної компоненти у віруваннях та повір'ях, символіці; - основи традиційної правової культури (звичаєве право у різних громадських взаєминах та родинному побуті); - особливості національного характеру й ментальності. <p>уміти: проводити аналіз історичних та етнологічних процесів та феноменів народної культурної спадщини;</p> <ul style="list-style-type: none"> - визначати та оцінювати значимість притаманних матеріальній та духовній культурі українців та інших народів України характерних

<p>Забезпечення загальних та професійних компетентностей. Програмні результати навчання.</p>	<p>рис;</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>загальні:</i> <p>ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК7. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел. ЗК14. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. ЗК15. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>спеціальні (фахові, предметні):</i> <p>СК15. Опрацювання державної, соціальної та медичної інформації.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Програмні результати навчання (ПРН):</i> <p>ПРН14. Аналізувати та оцінювати державну, соціальну та медичну інформацію з використанням стандартних підходів. ПРН18. Усвідомлювати та керуватися у своїй діяльності громадянськими правами, свободами та обов'язками, підвищувати загальноосвітній культурний рівень.</p>
---	---

«Українське народознавство».

Тема № 1. Теоретико-методологічні засади дисципліни. Джерела етнографічної науки. Зародження і розвиток українського народознавства. Основні етапи та перспективи розвитку в незалежній Україні. Місце етнографії в системі наук. Основні джерела та методологія етнографічних досліджень. Історичні джерела: письмові документи, матеріали польових досліджень, музейні зібрання, графічні та образотворчі матеріали. Етнографічні джерела: образотворчі та графічні матеріали, господарські знаряддя праці, предмети хатнього начиння та побуту. Музейні зібрання.

Тема № 2. Розвиток української етнографії. Дані літописних джерел. Полемічна література. Твори І.Вишенського, З.Копистенського. Розвиток української етнології в II пол. XVII – XVIII ст. Розвиток просвітницького напрямку в українській етнографії: Г.Сковорода, І.Котляревський та ін. Українська етнологія в середині XIX ст. Діяльність українських вчених М.Максимовича, Й.Бодянського, Я.Головацького та ін. в галузі етнографії. Вклад у розвиток етнографічних знань П.Чубинського, М.Драгоманова, Хв. Вовка, В. Антоновича. Розвиток етнологічної науки в XX ст. Етнографічна комісія ВУАН, кабінет антропології та етнографії ім. Хв. Вовка та їх діяльність. Центри сучасних етнологічних досліджень.

Тема № 3. Теорії етногенезу. Походження українського етносу. Історико-етнографічне районування. Поняття «етногенезу», «етносу», «нації». Механізм творення етносу. Основні теорії етносу. Етнолінгвістична та антропологічна характеристика українського етносу. Мова як визначальний чинник етнотворення. Антропологічні риси українців. Основні етапи етногенезу українців. Теорії походження слов'ян. Етнонаціональна структура населення України. Етнографічні групи українців. Історико-етнографічні регіони: Наддніпрянщина, Слобожанщина, Степова Україна, Українське Полісся, Волинь, Поділля.

Тема № 4. Господарство та народна архітектура українців. Основні галузі господарства. Традиційні народні промисли та ремесла. Декоративно-прикладне мистецтво. Художня обробка шкіри. Золотарство. Писанкарство. Народне килимарство, художня обробка металу. Типи сільських поселень. Типи забудови та типи дворів у різних етнорегіонах України. Конструкції житла та господарських будівель. Традиційні громадські споруди. Культові споруди. Народна архітектура. Традиційний транспорт.

Тема № 5. Традиційний одяг. Народна кулінарія. Народний одяг. Функції та класифікація народного одягу. Регіональні особливості вишивки в Україні. Жіночі зачіски. Головні убори та прикраси. Чоловічі зачіски. Головні убори та прикраси. Сакральне значення окремих елементів одягу (сорочка, вінок, хустка, шапка, пояс). Народна кулінарія та система харчування. Щоденна, святкова та обрядова їжа. Ритуальні страви. Хліб в обрядах українців. Етикет та режим харчування. Основні

харчові заборони. Регіональні особливості народного харчування українців. Минуле та сучасність: гастрономічні фестивалі в Україні.

Тема № 6. Традиційний громадський побут українців. Звичаєве право. Організація та господарські функції селянської громади. Вибори посадових осіб. Дотримання громадою норм звичаєвого права. Громадське самоврядування. Колективна трудова взаємодопомога. Дівочі й парубоцькі громади. Вечорниці. Ініціація в традиційних громадських спільнотах. Громадські свята. Народне звичаєве право. Правові традиції і звичаї.

Тема № 7. Сімейні відносини та родинна обрядовість. Традиції дошлюбного спілкування. Передвесільні обряди та звичаї. Вибір пари. Типи і форми шлюбу в українців. Шлюбні угоди та звичаї. Весільна обрядовість і звичаєвість. Післявесільні обряди та звичаї. Сімейний побут. Обряди та звичаї родинного життя. Родини і хрестини. Вірування, пов'язані з народженням дитини. Поховальна обрядовість. Шанування культу померлих. Виховання дітей. Основні засади української етнопедагогіки.

Тема № 8. Український народний календар. Особливості українського народного календаря. Зимово-весняні свята й обряди. Пилипівський піст. Введення (третя Пречиста). Катерини. Андрія. Миколая. Свята зимового сонцестояння. Різдво. Василя і Меланки. Шанування скотарських культів. Культ землеробства. Культ пращурів у новорічних обрядах. Водохрещення й завершення свят зимового сонцевороту. Перехід від зими до весни. Піст. Вербна неділя. Страсний тиждень. Великдень. Проводи. Зелені свята й культ рослинності. Купальська обрядовість. Петрівський піст. Маковія. Жнива. Обжинки. Перехід до осені. Спас. Успіння Пресвятої Богородиці. Різдво Пресвятої Богородиці (друга Пречиста). Покрова.

Тема № 9. Народні знання, вірування, міфологія та релігія українців. Астрономічні знання та народний календар. Літочислення. Місячний календар. Сонячний календар. Українська народна медицина та метеорологія. Українські символи та священні знаки. Демонологія. Міфологія. Магія. Генезис розвитку вірувань і повір'їв. Історія вивчення народних вірувань в українській етнографії. Особливості української міфології. Християнська релігія й церква та їх вплив на народний світогляд.

Тема № 10. Фольклорна творчість як прояв духовності народу. Світогляд і фольклорна творчість. Самобутність українського фольклору. Магічність пісні та обряду. Поняття про календарно-обрядову поезію. Пісні різдвяного циклу. Веснянки. Русальні пісні. Купальські пісні. Жнивварські пісні. Рекрутські пісні традиційні і сучасні. Народна музична культура. Музична етнографія. Розвиток народного українського мелосу. Кобзарська пісня. Народні музичні інструменти. Народний танець. Сучасний стан українського фольклору в Україні та світі. Фольклорна фестивальна діяльність. Новий фольклор народжений російсько-українською війною.